

До 75-річчя з дня народження Миколи Дмитровича Тронька

Тронько Микола Дмитрович — доктор медичних наук (1984 р.), професор (1989 р.), лауреат премії ім. О.О. Богомольця (1989 р.), Заслужений діяч науки і техніки України (1994 р.), член-кореспондент НАН України за фахом «радіаційна медицина» (1992 р.), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2007 р.), лауреат премії ім. В.П. Комісаренка НАН України в галузі патофізіології, клінічної та експериментальної ендокринології (2008 р.), академік Національної Академії медичних наук України за фахом «радіаційна ендокринологія» (2010 р.), лауреат Нагасакської Меморіальної премії миру ім. Такаші Нагаї (2012 р.), директор Державної установи «Інститут ендокринології та обміну речовин ім. В.П. Комісаренка НАМН України», керівник відділу фундаментальних і прикладних проблем ендокринології (із 1986 р.), завідувач кафедри ендокринології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика МОЗ України, віцепрезидент Національної академії медичних наук України.

Микола Дмитрович Тронько народився 28 лютого 1944 року в сім'ї військового лікаря. Після закінчення Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця 1967 року Микола Дмитрович вступив до аспірантури до видатного вченого академіка В.П. Комісаренка,

де основним напрямом наукових досліджень стало дослідження основних аспектів молекулярних механізмів дії стероїдних гормонів. Учень В.Я. Данилевського та О.О. Богомольця, блискучий експериментатор В.П. Комісаренко всіляко підтримував захоплення молодого аспіранта наукою та прагнення реалізовувати результати фундаментальних досліджень у практичній медицині. І вже тоді Микола Дмитрович розумів, що потреби практичної медицини значною мірою визначають актуальні напрями фундаментальної медичної науки. Такий взаємозв'язок сьогодні становить підґрунтя стратегії діяльності ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин ім. В.П. Комісаренка НАМН України».

Цей Інститут, наразі широко відомий дослідникам і лікарям у нашій країні та за її межами, було створено 1964 року академіком В.П. Комісаренком, який визначив найважливіші напрями досліджень і зібрав колектив, здатний плідно розвивати ці напрями. Цукровий діабет, патологія щитоподібної, надниркових, статевих залоз, гіпоталамо-гіпофізарної системи стали центральними проблемами клінічних і фундаментальних розробок.

В.П. Комісаренко 1986 року передав керівництво Інститутом Миколі Дмитровичу Троньку. Катастрофа на Чорнобильській АЕС поставила

перед медиками, надто перед ендокринологами, нові завдання, рішення яких мало надзвичайне значення. Ці завдання і були першим іспитом для молодого директора. Інститут став головною координаційною установою з проблем радіаційної ендокринології. Було налагоджено наукові контакти з університетами Хіросими, Нагасаки, університетами та медичними центрами Європи та США. Далі було розроблено сумісні наукові програми, які функціонують і наразі.

Чорнобильська катастрофа супроводжувалася викидом в атмосферу колосальної кількості радіоактивного йоду, що призвело до значного його накопичення в тканинах щитоподібної залози (ЩЗ), надто в дітей і підлітків, в яких ЩЗ працює надто активно. За ініціативою М.Д. Тронька в Інституті було сформовано спеціалізовані виїзні бригади, які обстежували дітей у постраждалих областях України. Було виявлено, що випадки раку ЩЗ (РЩЗ) у цих дітей почастішали, їх кількість зросла в 3-5 разів.

Метод ультразвукового обстеження було доповнено цитологічним дослідженням ЩЗ із застосуванням тонкогілкової пункційної біопсії. Наразі ці підходи доведено в Інституті до досконалості, і це дозволяє на початкових стадіях хвороби встановити точний діагноз. Наступне хірургічне лікування додається терапією радіоактивним йодом, що дає можливість майже в 100% випадків досягти цілковитої ремісії захворювання. Інститут пишається тим, що понад 500 жінок, в яких було діагностовано РЩЗ, прооперовано, й вони народили здорових дітей.

Під керівництвом М.Д. Тронька тривають інтенсивні дослідження молекулярно-генетичних механізмів виникнення та розвитку РЩЗ. Аналізуються маркери злоякісних клітин й особливості радіоіндукованих пухлин. Результати цих досліджень викликають велику зацікавленість у науковців багатьох країн — праці М.Д. Тронька широко цитуються зарубіжними дослідниками. Індекс Хірша Миколи Дмитровича становить за наукометричною базою Scopus — 34, за базою Google Scholar — 44. Авторитет вченого настільки високий, що М.Д. Тронько двічі запрошувався виступити з доповідями на конференціях у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку та багаторазово — у багатьох країнах світу: Німеччині, Японії, Великій Британії, Франції, США. 2012 року його нагороджено Меморіальною премією миру ім. Такаші Нагаї, що присуджується

раз на 2 роки вченим, лікарям і громадським діячам різних країн за значний внесок у розвиток радіаційної медицини. Після катастрофи на атомній електростанції у Фукусимі уряд і вчені Японії неодноразово запрошували М.Д. Тронька як експерта для вирішення складних завдань.

Велике занепокоєння вченого-медика М.Д. Тронька викликає проблема йодного дефіциту в Україні. Ґрунт багатьох областей нашої країни збіднено на йод, а отже, бракує цього елемента й у воді та харчових продуктах. Дефіцит йоду провокує затримку розвитку мозку дітей у внутрішньоутробний період і позначається на рівні інтелекту дітей і дорослих. В усьому світі цю проблему вирішують за допомогою йодування харчової солі, але в Україні й досі відсутня законодавча база для вирішення цього питання. За участю Миколи Дмитровича підготовано та подано на розгляд до Верховної Ради законопроект щодо боротьби з дефіцитом йоду в Україні.

Нагальні потреби практичної ендокринології завжди в полі зору М.Д. Тронька. Свого часу, ще молодим дослідником він брав участь у створенні препарату хлоридан для лікування пухлин кори надниркових залоз і хвороби Іценка – Кушинга. Під його керівництвом розроблено та впроваджено синтез тироксину, життєво необхідного хворим на РЩЗ й іншу патологію залози після її цілковитого видалення, а також ізодибути.

Особливої поваги заслуговує участь М.Д. Тронька та керованого ним колективу в створенні вітчизняного виробництва інсулінів. Після розпаду СРСР забезпечення хворих на цукровий діабет (ЦД) людей інсуліном зазнавало значних труднощів, і організація власного виробництва інсулінів вимагала величезних і різнопланових зусиль, реалізація яких дозволила звільнити нашу країну від дефіциту.

Натомість замісне введення інсуліну, що забезпечує здоров'я та саме життя хворим на ЦД, все ж таки не ліквідує основну причину ЦД 1-го типу — брак утворення гормону в організмі. Найліпшим способом лікування ЦД 1-го типу було б відновлення необхідного рівня утворення інсуліну в організмі. Тому М.Д. Тронько разом із науковцями Інституту молекулярної біології та генетики НАН України шукають підходи до такого лікування. Ці розробки ґрунтуються на припущенні, що введення в організм гена інсуліну може допомогти відновити нормальний

Актуальна інформація

рівень гормону та його регуляцію. Звісно, наразі — це досліді на тваринах, натомість цей шлях привертає увагу дослідників усього світу.

Сьогодні Микола Дмитрович безпосередньо керує дослідженням таких проблем, як механізми дії гормонів та гормональної регуляції метаболізму, вплив радіоактивного випромінювання на залози внутрішньої секреції в клініці та експерименті, особливості змін імунітету на тлі тиреоїдної патології за умов лікування радіоїодом, особливості динаміки морфологічних змін у ЩЗ після аварії на ЧАЕС тощо.

Вже 13 років М.Д. Тронько керує кафедрою ендокринології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика. Школа вченого — це фактично всі ендокринологи країни. Вони навчаються не лише на підставі його лекцій і стажування в клініці Інституту, але й на матеріалах його монографій, зокрема «Молекулярные механизмы действия стероидных гормонов», «Ультразвуковая диагностика заболеваний эндокринных желез», «Рак щитовидной железы у детей Украины», «Основы клинической фармакологии сахарного диабета та його ускладнень», «Иммунитет у детей, больных сахарным диабетом», «Патология роста и полового развития у детей и подростков» тощо.

М.Д. Тронько — автор понад 600 друкованих праць, серед яких 37 монографій, він є співавтором двох авторських свідоцтв і 34 Деклараційних патентів України. Він підготував 12 докторів і 13 кандидатів наук, наразі під його керівництвом виконуються ще 3 докторські та 2 кандидатські дисертації.

Крім успішного виконання обов'язків віце-президента НАМН України, члена Президії НАМН України, заступника голови Наукової ради при Президії НАМН України (відділення теоретичної та профілактичної медицини), співголови консультативно-експертної групи «Лікарські засоби. Ендокринологія та обмін речовин» ДП «Державний експертний центр» МОЗ України, члена Вченої ради МОЗ України, Микола Дмитрович плідно працює як член Євро-

пейської та Американської асоціації з вивчення цукрового діабету, Європейської тиреоїдної асоціації, Міжнародного комітету з ліквідації йододефіцитних захворювань при ООН, голова спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій за фахом «ендокринологія», головний редактор журналу «Ендокринологія», президент Асоціації ендокринологів України, віце-президент Української діабетичної федерації.

Як одна людина може може виконувати такий обсяг наукової, адміністративної, педагогічної, громадської роботи — загадка, натомість цей факт викликає глибоку повагу та щире захоплення особистістю Миколи Дмитровича.

Уряд країни високо оцінює діяльність М.Д. Тронька. Він є повним кавалером ордена «За заслуги», серед його численних нагород нагрудний знак «Знак пошани», медаль «За трудову доблесть», Почесна грамота Кабінету Міністрів України, Грамота Верховної Ради України «За заслуги перед Українським народом». За вагомий особистий внесок у забезпечення розвитку медичної науки, багаторічну сумлінну працю та високий професіоналізм 2018 року згідно з постановою Президії НАМН України Миколу Дмитровича нагороджено орденом Преподобного Агапіта Цілителя Печерського, він також отримав пам'ятну відзнаку на честь 100-річчя Національної академії наук України.

Але, перефразуючи відомий вислів, не наукою єдиною живе людина. Розповідаючи про Миколу Дмитровича, не можна обійти його захоплення та глибоке розуміння мистецтва. Література, живопис, театр — ті стихії, де він відчуває себе вільно і з яких черпає натхнення та наснагу.

Колись І.В. Гете зазначив, що «той не просунеться вперед, хто не знає, куди йти». Микола Дмитрович Тронько завжди добре знає, куди та як йти. Колектив Інституту та редакція журналу «Ендокринологія» запевняють Миколу Дмитровича в тому, що вони завжди поруч із ним на цьому шляху, та щиро бажають міцного здоров'я, наснаги, подальших успіхів та особистого щастя ще на довгі роки!